

Розділ 1.

ХАРКІВСЬКІ КОНТЕКСТИ.

До 105-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського

УДК 784.071.2(477.54)(092)

DOI 10.34064/khnum1-64.01

Рощенко Олена Георгіївна

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,

доктор мистецтвознавства, професор,

кафедра історії української і зарубіжної музики

e-mail: elena.roshenko@gmail.com

ORCID iD: 0000-0002-6048-6335

ПАМ'ЯТІ Т. Я. ВЕСКЕ:

ТРИ ПОРТРЕТИ В ЖАНРІ *RÉMINISCENCES*

Актуальність представленого дослідження обумовлена введенням до музикознавчого контексту маловідомих сторінок життя видатного вокального педагога, заслуженої діячки мистецтв України, професора Тамари Яківни Веске (1914–2005), їх систематизації та проблематизації.

Мета дослідження – у підсумку «написання» трьох портретів Т. Я. Веске в жанрі *Réminiscences* визначити систему іпостасей, в яких проявила себе особистість легендарної викладачки вокалу, та розкрити специфіку її зіркового шляху до вершин професії. **Інноваційним елементом** розвідки є залучення акме-методології до розробки згаданої системи, що уможливило розгляд творчої особистості Т. Я. Веске як універсальної. Вивчення творчого шляху видатного вокального педагога потребувало комбінування історичного, біографічного, ремінісцентного (Золотарьова, 2013) **методів дослідження** (останній залучено для аналізу і систематизації усних мемуарів Т. Я. Веске), а також положень вчення вікового музико-

знавства (Савицька, 2008), акме-методології, зокрема, акмеоцентричного підходу (Роценко, 3013, 2019, 2021) та концепції діяльнісного універсалізму (Коменда, 2020). **Результатами дослідження** стали визначення специфіки шляху Т. Я. Веске до етапу «акме», аналіз елементів її методики викладання співу, а також встановлення граней універсалізму її творчої особистості. **У висновках** акцентовано, що особистість Т. Я. Веске поєднувала такі різні іпостасі (вченого хіміка-фармацевта, жінки-воїна, співачки й вокального педагога, вмілого керівника), реалізовані у її діяльності науковця-дослідника, героїні воєнних дій і митця, що їх вистачило би не на одне людське життя. На різних життєвих етапах вона проявляла свої численні таланти, послідовно надаючи перевагу певній сфері активності, щоб у подальшому зосередитися на подоланні вже інших вершин і завдань, поставлених долею. Як викладачка, Т. Я. Веске усі види своєї універсальної обдарованості присвятила служінню вокальному мистецтву, розробивши унікальну навчальну методичку, базовану на суто індивідуальному підході до учня та «слідуванні» за властивостями його голосу з метою їх повного розкриття. Шлях мисткині, неухильно тяжіючи до зіркових вершин, відобразив багатогранність її творчої натури як «*sutta suttagit*»; її таланти, взаємодіючи, сприяли вдосконаленню внутрішньої і зовнішньої краси її по-справжньому «ренесансної» особистості.

Ключові слова: *Réminiscences*; акме; творча особистість; театр імені Т. Я. Веске; діяльнісний універсалізм; надлишок енергії; творче довголіття; іпостась.

Постановка проблеми. Актуальність теми нашого дослідження обумовлена введенням до музикознавчого контексту маловідомих сторінок життя видатної вчительки вокалу Тамари Яківни Веске, їх систематизації та проблематизації з метою вивчення шляхів її сходження до зіркових висот професії, а також встановлення специфіки універсалізму, властивого її легендарній творчій особистості. Така проблематика передбачає залучення до формування концепції дослідження положень музикологічної акмеології (музикознавчої акме-методології), а також акмеоцентричного підходу. Актуальність дослідження конкретизується завдяки визначенню структури універсалізму твор-

чої діяльності професора Т. Я. Веске – вченої (хіміка, фармацевта), музикантки (вокалістки, педагога), жінки-воїна, керівника.

Огляд літератури за темою дослідження. До статті залучено широке коло матеріалів, у яких вивчаються вокально-педагогічні принципи професора Т. Я. Веске, встановлюється значення її діяльності в історії розвитку харківської вокальної школи, а саме, праці Н. О. Говорухіної (2007), М. Р. Черкашиної (1973), Л. Г. Цуркан (2007), А. Е. Резілової (1994), Т. П. Мадишевої (2004), О. В. Мельник (2013). Використані наукові джерела, присвячені розбудові вчення вікового музикознавства (Савицька, 2008), концепції універсальної особистості в українській музиці (Коменда, 2020), основ акмеологічного музикознавства (Рощенко, 2013, 2019, 2021), а також історичного, біографічного і релігійного (Золотарьова, 2013) методів музикознавчого дослідження.

Мета дослідження – за підсумком «написання» трьох портретів Т. Я. Веске в жанрі *Réminiscences* представити систему іпостасей, що поєднуються в універсальній особистості легендарної вокальної викладачки, та на основі застосування акмеоцентричного підходу визначити специфіку її зіркового шляху до вершин професії.

Методологія дослідження. Загальна концепція роботи базується на залученні й комбінуванні історичного, біографічного, релігійного методів (останній, запропонований Н. Золотарьовою (2013) у зв'язку з жанром «релігійних» у Ф. Ліста, у нашому дослідженні націлений на аналіз і систематизацію усних мемуарів Т. Я. Веске, що постали його матеріалом); також використані положення вчення вікового музикознавства (Савицька, 2008) та акме-методології, зокрема акмеоцентричного підходу в музикознавстві (Рощенко, 2013, 2019, 2021), і теорії діяльнісного універсалізму (Коменда, 2020).

Виклад основного матеріалу дослідження.

«... Коли Господь шийку помазав...»

(Т. Я. Веске)

Життя людини творчої складається з двох періодів: становлення і досягнення результату. Якщо як період становлення слід розуміти шлях сходження до вершин професії, сповнений протиріччями пошук себе справжнього, то період досягнення результату пов'язаний

із усвідомленням і реалізацією власної місії, знаходженням свого місця і стилю, власного «почерку» в мистецтві, з якими назавжди буде асоціюватися постать певної творчої особистості.

Тривалість кожного з періодів творчого шляху майстрів може бути різною. В одному випадку шлях становлення дорівнює чи не усій «лінії життя» артиста в мистецтві, тоді як досягнення результату і перебування на вершині стає доволі короткочасним. У іншому – саме період досягнутого результату постає як домінуючий, значно перебільшуючи за довжиною етап попереднього становлення. Можливі і майже рівні за часовими масштабами періоди становлення і досягнутого *акме*. Однак у будь-якому випадку в долі творчої особистості досягнення результату не означає пасивного перебування на осипаній лавровим листям вершині, самозаспокоєності; воно пов'язане із безперервною внутрішньою роботою у стремлінні до досконалості, шліфуванням знайденої майстерності, з подальшим її усталенням та досягненням ще нових, більш високих вершин професії.

«Особливою прикметою» буття творчої особистості, яка досягла фази результату як прояву *акме*, є поява плеяди її талановитих учнів, що стають втіленням продуктивності педагогічного методу і стиля Вчителя, продовженням його майстерності й таланту, підіймаючись вказаними Майстром сходинками на прокладеним ним шляху до професійних вершин.

Моє знайомство з Тамарою Яківною Веске відбулося задовго до першої зустрічі з нею. Свою щирю закоханість та повагу до неї я успадкувала від своїх батьків – Зінаїди Борисівни Юферової та Георгія Борисовича Авер'янова, які з незмінним захопленням відзначали її світлий геній і блискучий розум. Батьки сформували моє стійке почуття поваги до Тамари Яківни, що переросло у справжнє захоплення. Тому й сьогодні мені здається, що я знала і любила її завжди, упродовж усього свого життя.

Як і у всіх моїх сучасників, моє знайомство з Тамарою Яківною відбулося тоді, коли вона вже давно досягла «фази результату», її внесок у скарбницю вокального мистецтва був широко визнаний у світі, а зірка її *акме* яскраво сяяла на недсяжній висоті творчого небосхилу. Тамара Яківна посідала відповідне її внеску у вокальне мистецтво

місце – абсолютного авторитета у сфері вокальної педагогіки, а відшліфовані нею до досконалості стиль, метод і методика викладання вокального мистецтва дали блискучі плоди: її учні, як і учні її учнів, досягли (і продовжують досягати!) неймовірних висот вокального виконавства. Але найяскравішим свідченням довготривалого перебування Тамари Яківни у фазі акме було утворення легенд навколо її Святого імені – про її талант педагога, кожна фраза й кожне судження якого оцінювалося учнями і колегами на вагу золота, та про неї саму – яскраву, елегантну, виразну, цілеспрямовану, сильну, красиву жінку.

Легендою залишається і її зовнішній вигляд – найтонша оболонка світу внутрішнього. Велична осанка, гордо піднята голова, красивою хвилею укладене волосся, проникливо сяючі очі, уважний, пильний, довгий погляд, немовби такий, що «прочитусь» приховані почуття і думки, вроджені витонченість, грація, інтелігентність, аристократизм і доброзичливість, не акцентована владність і жіноча м'якість – всі ці якості надавали їй ту привабливу силу, виражали ту чарівливість, які властиві лише артистичним натурам. У її творчій постаті вражало все: особливий зовнішній шарм – зібраність, стриманість, і, поруч з тим, якась особлива летючість рухів, «графічність» і лаконізм стилю і поведінки, відсутність жодних «зайвих» деталей в одязі і слові, гордовита осанка, бездоганна елегантність. Коли вона проходила коридорами консерваторії, здавалося, її оточувала, як легка хмаринка, та атмосфера поклоніння, що, як вважали стародавні греки, охороняє божественну істоту і є її принадою.

Ознакою сучасних ремінісценцій, присвячених Тамарі Яківні, як правило, є уявлення про неї на той час, коли вона досягла безперечного акме. Але тим більшого значення набуває увага до суперечностей і складнощів етапів її сходження до тієї точки на її творчому обрії, звідки й досі до нас сягає сяйво її зірки, яке ми спостерігаємо. Адже висвітлення висхідного шляху, що його пройшла Героїня і Легенда харківської вокальної школи, дозволяє зрозуміти, яким саме чином відбувався і оформлювався процес усвідомлення нею свого справжнього призначення, які перешкоди їй прийшлося долати заради самовизначення, та як до цього індивідуального осмислення власної місії приєднувався голос самої долі.

Зазначу, що і моє знайомство з Тамарою Яківною, у силу часового розподілу поколінь, могло би цілком обмежитися уявою про цю велику жінку лише того періоду її життя, коли вона перебувала «на вершині», у фазі розквіту, досягнутого акме. Саме так і мало би статися, якщо би сама Тамара Яківна, напередодні рубіжної дати у власному житті, не знайшла необхідним розширити зону цього знання, подарувавши мені чергу незабутніх зустрічей і захоплюючих розповідей про себе. У цих розповідях вона приділила головну увагу саме тому, яким був пройдений нею шлях до того, як вона досягла професійних вершин.

Réminiscence 1. «Секрети її молодості»

Ранньою весною 2004 року (майже 20 років назад!), коли з великих консерваторських вікон, що пориваються увись, вібруючи від дихання поривчастого вітру, лилося просвітлене передчуттям прийдешнього тепла холодне, блідне, блакитне світло, Тамара Яківна попросила мене провести ювілейний вечір, присвячений 90-річчю від дня її народження. Незабаром розпочалися наші довгі бесіди, що розкрили таємницю шляху її становлення, сходження на вершину, до результату. Тамара Яківна запрошувала мене до *свого* 36 класу. Свідками її спогадів-сповідей були відкритий рояль, що таїв у безодні надр своєї клавішно-струнної душі відгомін її голосу, прикрашене дерев'яною короною старовинне дзеркало, що й досі зберігає у своїх невідомих глибинах її відображення, афіші і портрети її блискучих учнів, які застигли у мовчазно-урочистому, вимогливо-напруженому очікуванні.

Тут, на фоні цих суворих величних декорацій, Тамара Яківна із надзвичайною щирістю відкривала свої секрети – *секрети її молодості*, мудрості, краси і простоти.

Секрет перший. «Мене завжди оточували хороші люди. Для мене бачити красиві обличчя, чути прекрасні голоси – джерело сил», – говорила Тамара Яківна. Вона дійсно вміла бачити красиве в людях і захоплюватися цією красою, що надавало їй сили бути молодою. Захоплене споглядання прекрасного, проникнення в його красу наповнювало світлом, молодістю і радістю її життя.

Витоком молодості для неї були її вчителі, що ними Тамара Яківна захоплювалася все життя – професори Михайло Ігнатович Михайлов

і Михайло Дмитрович Тіц, які визначили напрям і саму сутність її творчого і, як виявилось, життєвого шляху. Вона вірила в долю, вважаючи, що Вищим силам угодно, щоби обдарована від природи людина у рішучу важку хвилину обов'язково зустрілася зі *своїм* Педагогом. Правомірність і універсальність цього закону творчого життя були підтверджені і її власною долею, і долями її видатних учнів.

Надихаюче красиве вона знаходила і у своїх колегах – Ізраїлі Соломоновичі Штеймані, Наталії Олександрівні Єщенко.

Тамара Яківна вважала, що залишається молодою, тому що має справу з молодими співаками. Вона відчувала і пробуджувала красу, що містилася в її учнях, відкривала цю красу в їхніх голосах, немовби «витягуючи» її з потаємних куточків їхніх душ у світ Божий. Лише тоді ця прихована краса перетворювалася на таку, що визнавалася усіма навколо. Тамара Яківна володіла особливим даром – вона вміла чути гарні голоси, першою відзначаючи їхні чесноти.

З теплотою і любов'ю говорила вона про Василя Третьяка – свого першого учня. Його долю визначило надзвичайно рідкісне сполучення переконаності і відповідальності Вчителя, властива Тамарі Яківні здібність приймати рішення. Дар передбачення, величезна інтуїція дозволили їй, вперше почувши спів демобілізованого солдата, який прийшов до неї у шинелі і чоботях перед тим, як повернутися до батьківського села і стати трактористом, визначити, що природою йому призначено бути *тільки співаком*. Це був випадок, за котрим стояла сама Доля. Захоплюючись легендарною Гізелою Циполою – своєю улюбленою ученицею, Тамара Яківна говорила: «Один її голос видобуває сльози ...».

Її учителя, колеги і учні, в обличчях і голосах яких Тамара Яківна бачила і чула втілення, сяяння краси, відповідали їй любов'ю і щирим захопленням. Подароване оточуючим почуття прекрасного поверталося до Тамари Яківни, набуваючи багаторазово примножену силу і міць.

Другий секрет молодості, відкритий Тамарою Яківною, стосувався того, яким саме чином слід проявляти, пробуджувати, розвивати природну красу в голосі учня, примножуючи її. Тут вона вдосконалювала педагогічну доктрину, успадковану від свого вчителя вока-

лу – професора М. І. Михайлова. Сповідуючи традицію, закладену Вчителем, Тамара Яківна, яка розробила унікальну вокальну методику, що «висунуло її до ряду ведучих вокальних педагогів країни» (Говорухіна, 2007: 11), вважала: потрібно не поспішати з визначенням голосу учня, але уважно слухати його, намагаючись поступово проявити приховані в ньому якості. «*Йти за голосом учня*», – таким було її педагогічне *credo*; «*Для кожного учня слід обирати окрему методику*», – вважала вона. «*Скільки учнів, стільки методик*», – вагомо говорила Тамара Яківна. Наскільки ж результативним став цей метод, заснований на індивідуальному підході до кожного учня, що виявляв можливості голосу через розкриття прихованої обдарованості душі! Такий метод дозволив Учителю – «вихователю золотих голосів» (Черкашина, 1973: 8) – не тільки розгледіти, але і сформувати, а потім і розвинути індивідуальність учня на основі пізнання краси, закладеної в його особистості. Віддаючи належне голосам різних типів, Тамара Яківна вважала, що «*тенор – найважчий для постановки голос*». Отже, з точки зору великого вокального педагога, властиві цьому тембру фарби найважче вловити, вивільнити від чар і огранити; отже, робота Вчителя над наданням йому краси є особливо важкою і складною.

Сутність *третього секрету молодості*, що про нього розповіла Тамара Яківна, міститься у властивому їй «надлишку енергії». На її думку, «співак співає *від надлишку енергії*». Як тільки надзвичайна у своїй безмежності енергія, подарована Небом, вичерпується, як тільки енергії вистачає лише на то, щоби вести спосіб життя звичайної людини, співак перестає бути співаком, художник перетворюється на «пересічного громадянина». Надлишок енергії протягом усього життя супроводжував саму Тамару Яківну як її талісман. Достатком енергії, що спостерігався у всьому, починаючи від багатства знань, умінь, таланту, доброти, щирої душі, і до надзвичайно кріпкого рукостискання, Тамара Яківна щиро ділилася з тими, хто оточував її, з тими, у чиїх обличчях, голосах і серцях вона бачила печатку вищої Краси.

Так що ж є підґрунтям секретів видатної майстрині, число яких відповідає законам чарівної казки?

Отже, три секрети молодості Тамари Яківни базовані на її вмінні помічати справжню Красу і служити їй, без чого не може бути ані життя, ані любові, ані мистецтва.

Réminiscence 2. «Війна Муз»

Дві «Музи» вели довгу боротьбу між собою, відвойовуючи одна в одній талант Тамари Яківни. Це – Хімія і Музика. Вони нібито домовилися між собою, розподіливши її життя на дві половини. Упродовж першої з них її талантом володіла Хімія. Упродовж другої – Музика. Але, може бути, й сама Тамара Яківна визнала за доцільне саме таким чином розподілити своє життя поміж служінням цим двом богиням, віддавши відповідну данину красі і можливостям кожній? У будь-якому випадку, переконання Тамари Яківни у тому, що на певному етапі життя кожного, хто пристрасно бажає вчитися, з'являється педагог, що веде його за собою шляхом служіння красі – у сфері науки або мистецтва – знайшло своє підтвердження в її власному житті. Адже в хімії вона досягла значних успіхів, завдяки далекоглядності фундатора Харківського фармацевтичного інституту професора Миколи Авксентійовича Валяшка, який взяв її до аспірантури, а в Музиці – терпінню професора М. І. Михайлова, який безкінечно довго чекав того моменту, коли його улюблена Учениця зможе назавжди присвятити себе мистецтву співу.

Іноді Хімія і Музика дозволяли своїй талановитій обраниці сумішати служіння науці і мистецтву. Закінчення Фармацевтичного інституту збіглося у часі з першими уроками співу у Харківській консерваторії. Педагоги по вокалу не забули унікальний голос: перед нею відкривалося майбутнє великої оперної співачки. Здавалося, Хімія вже тоді мала примиритися з поразкою. Але на цей раз перемога Музики була недовгою.

Через чотири місяці після початку стажування помер її батько. «І я не захотіла більше співати», – таким чином пояснила повернення до Хімії Тамара Яківна. Надлишок енергії, здавалося, вичерпався. Лише наполегливість професора М. І. Михайлова і воля Долі утримали її тоді від розриву з Музикою: молода викладачка Воєнно-медичного училища стає студенткою першого курсу вокального факультету Харківської державної консерваторії.

Хімія знову «призвала» Тамару Яківну 22 червня 1941 року («мобілізувала» в буквальному сенсі, спрямувавши у лави військовослужбовців). Тоді знадобилися її наукові знання щодо засобу анестезії, який згодом став успішно використовуватися для зцілення поранених. Зокрема, й за розробку цього засобу, лейтенанта медичної служби, учасницю Сталінградської битви, хіміка Т. Я. Веске було нагороджено Орденом Вітчизняної війни і вісьмома бойовими медалями... Героїзм цієї жінки не знає меж.

Навіть після закінчення війни Хімія упродовж декількох наступних років не відпускала Тамару Яківну, потребуючи від неї повної самовідданості. Працюючи у медичній лабораторії, вона здійснювала аналіз дії медикаментів, необхідних для лікування хворих.

Лише через роки Музика знову покликала свою Обраницю, виславши на доленосну зустріч з нею свого посланця – професора М. І. Михайлова.

...Вона йшла темними вулицями післявоєнного похмурого Харкова, у шинелі й чоботях, з речовим мішком за плечима. Раптово пролунав тихий, здивований голос: «Тамара?...». Цей голос вона впізнала одразу: то був голос її вчителя. Як він упізнав її у темряві, вдягнену в шинель і чоботи, – для Тамари Яківни це залишилося загадкою. Однак важливим тут постає інше: після цієї, дійсно доленосної, зустрічі, Хімія нарешті віддала Музиці ту, котра свій обов'язок перед наукою виконала сповна.

У віці Ісуса Христа Тамара Веске закінчила Харківську консерваторію, отримавши лаконічний запис у дипломі: «педагог вокалу».

Увійшовши до музичної професії у достатньо дорослому віці, маючи великий життєвий досвід, доведений організаторський талант, Тамара Яківна значний час присвятила адміністративній роботі, досягнувши у ній значних успіхів. З тих сходинок, що їй довелося долати на шляху адміністративно-професійного становлення у сфері Музики, Тамара Яківна назвала такі:

- директор Харківського музичного училища (1949–1952);
- асистент у класі М. І. Михайлова (1950);

– завідувачка кафедри сольного співу (1956–57; 1968–1987) Харківської консерваторії (згодом реорганізованої у Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського);

– проректор з навчальної і наукової роботи Харківського державного інституту мистецтв імені І. П. Котляревського (1988–1989)¹.

Осмилюючи довгий, плідний і яскравий творчий шлях Тамари Яківни – легендарної особистості нашого Університету, яка проявила себе як *хімік, фармацевт, вчений, жінка-воїн, вокалістка, педагог, керівник*, неможливо позбутися думки про те, що в цьому ряді поєднані характеристики, які можуть належати двом особистостям, що це – два життя, об'єднані в одній Долі... Поруч з тим, «... при всій багатогранності своєї діяльності, головною справою свого життя професор Веске вважала вокальну педагогіку», – вважає Н. О. Говорухіна (2007: 11).

Значимо, що не тільки вокальний і педагогічний талант передала Тамара Яківна своїм учням – декому з них вдалося «успадкувати» також її адміністративну обдарованість. Згадати з цього приводу заслужену діячку мистецтв, професора, ректора ХНУМ імені І. П. Котляревського Н. О. Говорухіну та народного артиста України, професора В. О. Болдирева, який довгий час був художнім керівником Харківського національного академічного театру опери і балету імені М. В. Лисенка, а потім тривалий час завідував кафедрою сольного співу ХНУМ, видається надзвичайно доречним. Адже ми спостерігаємо, як надихаючий приклад Вчителя допоміг реалізації в цих особистостях творчої і викладацької обдарованості у поєднанні з талантом керівника.

Réminiscence 3. «Театр імені Т. Я. Веске»

За 55-річний період роботи у Харківському інституті, а згодом – і Університеті мистецтв імені І. П. Котляревського Тамара Яківна Веске виховала стільки видатних учнів, що їх уповні вистачило би для того, щоби *скласти повний колектив солістів оперного театру*. Як би хо-

¹ В останні роки життя (1989–2005) Т. Я. Веске працювала професором на кафедрі сольного співу Харківського інституту (згодом і університету) мистецтв імені І. П. Котляревського.

тілося, щоби в пам'ять Тамари Яківни, виховательки численних зірок світового вокального мистецтва, було утворено *Оперний Театр її імені!* Цей Театр об'єднав би пам'ять не тільки про Тамару Яківну, але й про покоління її великих учнів, що у різні часи підкоряли оперні сцени світу! Чи не доречно було б присвоїти унікальній Оперній студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського ім'я легендарної миткині, яка створила власну вокальну школу, чиї представники й досі є її прикрасою? Адже «діти і онуки» Тамари Яківни у вокальному мистецтві й зараз успішно працюють на оперній ниві, яскраво презентуючи харківську вокальну традицію та свою *Alma Mater*.

Прообраз такого Оперного театру – *Театру імені Т. Я. Веске* – був відтворений на концерті на честь 90-річного ювілею Тамари Яківни. 27 квітня 2004 року на сцені Харківської обласної філармонії (символічно, що цю легендарну споруду й досі називають «Старий оперний») на честь своєї Вчительки виступали її улюблені учні – визнані солісти оперних театрів світу. Арії та сцени з опер (у супроводі концертмейстерів Євгенії Нікітської, Світлани Клебанової, Діани Гендельман) на знак своєї пошани та вдячності співали Володимир Болдирев, Дмитро Попов, Олександра Дурсєнєва, Сергій Стильмашенко, Олександр Востряков, Федір Можєєв. Філармонічний «Театр імені Веске» був заповнений щирими шанувальниками таланту видатного вокального Педагога...

Висновки. Під час одного зі своїх передювілейних монологів Тамара Яківна сказала, що справді талановитих вокалістів вона відносить до числа Божих обранців, свого роду Помазаників Божих. Задумливо, тихо, повільно проводячи рукою зверху вниз по горлу, вона говорила: «*Вокаліст – це коли Господь шийку помазав...*». У цьому зізнанні – пронизливе одкровення, згідно якому той, хто набув оперний голос (Глас Божий!) перетворюється на Мєсію чи Святого.

Упродовж історії людства вважалося, що творче довголіття – дар Божий, а той, кому воно дароване – обранець Долі. Тамара Яківна Веске, в юнацькі роки відчувши чудо доторкання Духа Святого до свого оголеного горла, гідно і плідно несла цю іскру Божу,

виконуючи високу місію Обраної до кінця своїх довгих земних днів, сприяючи пробудженню Божественної краси голосів своїх талановитих учнів.

Професор Т. Я. Веске – хімік, фармацевт, вчена, жінка-воїн, вокалістка, педагог, керівник – поєднувала такі різні іпостасі, реалізовані у її діяльності науковця, героїні воєнних дій і митця, що, здається, їх вистачило би не на одне життя... На різних життєвих етапах Тамара Яківна проявляла свої численні таланти, надаючи перевагу певній сфері діяльності, з тим, щоб у подальшому зосередитися на подоланні інших вершин і гідному виконанні завдань, поставлених долею. Як викладачка, професор Т. Я. Веске усі види своєї унікальної універсальної обдарованості присвятила служінню вокальному мистецтву, зумівши «об'єднати у своїй практичній діяльності теоретичні знання, особистий педагогічний талант та індивідуальний підхід до кожного учня», а також «дані організатора-керівника навчальним процесом» (Мельник, 2013: 303).

Шлях, що його пройшла Тамара Яківна, неухильно тяжіючи до зіркових вершин, відобразив багатогранність її творчої натури як *summa summarum*; її таланти, взаємодіючи, сприяли вдосконаленню внутрішньої і зовнішньої краси тієї по-справжньому ренесансної особистості, Титаніди, якій вдалося досягти недосяжного та здійснити нездійсненне.

Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні творчої особистості і педагогічних принципів професора Тамари Яківни Веске.

ЛІТЕРАТУРА

- Говорухіна, Н. О. (2007). *Тамара Яківна Веске*. Харків: Кортес-2007.
- Золотарьова, Н. С. (2013). *Réminiscences Ф. Ліста: теорія жанру*. (Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Харків.
- Коменда, О. І. (2020). *Універсальна творча особистість в українській музичній культурі*. (Автореф. дис. ... д-ра мистецтвознавства). Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ.

- Мадишева, Т. П. (2004). Т. Я. Веске – педагог «золотих» голосів. *Наша газета*, № 1. Харків: Харківський державний інститут мистецтв імені І. П. Котляревського.
- Мельник, А. В. (2013). Художньо-методичні принципи професора Т. Я. Веске у світлі парадигми харківської вокальної школи. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 38, 303–316.
- Резілова, А. Е. (1994). *З досвіду роботи заслуженого діяча мистецтв України, професора Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського Т. Я. Веске*. (Методичні рекомендації для студентів IV–V курсів з курсу педагогічної практики). Харків: Харківський інститут мистецтв імені І. П. Котляревського.
- Рощенко, О. Г. (2013). Універсалізм творчої особистості віолончеліста Г. Б. Авер'янова. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової*, 17, 317–328.
- Рощенко, О. Г. (2019). Музикознавче акме Наталії Савицької: на шляху до музикологічної акмеології. *Вісник НАКККІМ*, 2, 328–332.
- Рощенко, О. Г. (2021). Віолончельна школа Георгія Авер'янова: грані артистизму. *Аспекти історичного музикознавства*, XXIII, 92–108.
- Савицька, Н. В. (2008). *Хронос композиторської життєтворчості*. Львів: Сполом.
- Цуркан, Л. Г. (2007). Вірність традиціям: кафедра сольного співу. У кн. *Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. ProDotoMea: Нариси. До 90-річчя з дня заснування Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського*, сс. 56–75. Харків: Харківський державний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
- Черкашина, М. Р. (1973). Вихователь золотих голосів. *Музика*, 5, 8–9.

REFERENCES

- Cherkashyna, M. R. (1973). Educator of golden voices. *Music*, 5, 8–9 [in Ukrainian].
- Govorukhina, N. O. (2007). *Tamara Yakivna Veske*. Kharkiv: Kortex-2007 [in Russian].
- Komenda, O. I. (2020). *Universal creative personality in Ukrainian musical culture*. (Extended abstract of Doctoral diss.). P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

- Madysheva, T. P. (2004). T. Ya. Veske – a teacher of “golden” voices. *Our Newspaper*, No. 1. Kharkiv: Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State Institute of Arts [in Russian].
- Melnik, A. V. (2013). Artistic and methodological principles of Professor T. Ya. Veske in the light of the paradigm of the Kharkov vocal school. *Problems of interaction of art, pedagogy, theory and practice of education*, 38, 303–316 [in Russian].
- Rezilova, A. E. (1994). *From the work experience of the Honored Art Worker of Ukraine, Professor of the Kharkiv Institute of Arts named after I. P. Kotlyarevsky, T. Ya. Veske*. (Methodical recommendations for students). Kharkiv: Kharkiv Institute of Arts named after I. P. Kotlyarevsky [in Ukrainian].
- Roschenko, O. G. (2013). Universalism of the creative personality of cellist G. B. Averyanov. *Musical art and culture. Scientific Bulletin of the Odesa National Academy of Music named after A. V. Nezhdanova*, 17, 317–328 [in Russian].
- Roschenko, O. H. (2019). Musicological acme of Nataliia Savytska: on the way to musicological acmeology. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 2, 328–332 [in Ukrainian].
- Roschenko, O. H. (2021). The cello school of Georgy Averyanov: facets of artistry. *Aspects of Historical Musicology*, XXIII, 92–107 [in Ukrainian].
- Savytska, N. V. (2008). *Chronos of composers' life and work*. Lviv: Spolom [in Ukrainian].
- Tsurkan, L. H. (2007). Loyalty to traditions: the department of solo singing. In *Kharkiv State University of Arts named after I. P. Kotlyarevsky. Pro Domo Mea: Essays. To the 90th anniversary of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts foundation*, pp. 56–75. Kharkiv: Kharkiv I. P. Kotlyarevsky State University of Arts [in Ukrainian].
- Zolotariova, N. S. (2013). *F. Liszt's Réminiscences: genre theory*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. Kharkiv [in Ukrainian].

Olena Roschenko

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
Doctor of Arts, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Music
e-mail: elena.roshenko@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-6048-6335

**IN MEMORY OF TAMARA VESKE:
THREE PORTRAITS IN THE RÉMINISCENCES GENRE**

Statement of the problem. *The relevance of the presented research is attributed to the introduction of little-known pages of the life of the outstanding vocal teacher, Honoured Artist of Ukraine, Professor Tamara Yakivna Veske (1914–2005) into the musicological context, their systematisation and problematisation. The purpose of the research is to determine the system of hypostases in which the personality of the legendary vocal teacher manifested itself and to reveal the specifics of her starry path to the top of the profession by creating three portraits of T. Veske in the genre of Réminiscences. An innovative element of the research is the involvement of “acme”-methodology in the development of the aforementioned system, which made it possible to consider the creative personality of T. Veske as universal. The study of the creative path of the outstanding vocal teacher required a combination of historical, biographical, reminiscence (Zolotaryova, 2013) research methods (the latter was used due to the analysis and systematisation of T. Veske’s oral memoirs), as well as the postulates of the theory of age musicology (Savytska, 2008), acme-methodology, in particular, the acme-centred approach (Roschenko, 2013, 2019, 2021) and the concept of activity universalism (Komenda, 2020).*

Results and conclusion. *The results of the study are in the determination of the specifics of T. Veske’s path to the “acme” stage, the analysis of the elements of her methodology for teaching singing, and defining of the facets of the universalism of her creative personality. The conclusion emphasises that the personality of T. Veske combined such different hypostases (a scientist-pharmacist, a woman warrior, a singer and vocal teacher, a skilful leader), realised in her work as a research scientist, a war heroine and an artist, that there would be enough of them for more than one human life. At different stages of her life, she demonstrated*

many talents, consistently giving preference to a certain field of activity in order to focus on overcoming other peaks and tasks set by fate. As a teacher, T. Veske devoted all her universal talents to the service of vocal art, developing a unique teaching methodology based on a purely individual approach to the student and “following” the properties of their voice in order to fully reveal them. The artist’s path, steadily gravitating towards the starry heights, reflected the versatility of her creative nature as a summa summarum; her talents while interacting contributed to the improvement of the inner and outer beauty of her truly Renaissance personality.

Keywords: *Réminiscences; acme; creative personality; T. Veske Theatre; activity universalism; excess energy; creative longevity; hypostasis.*

Стаття надійшла до редакції 9 вересня 2022 року